

УДК: [378.147.091.33:004]:811.111

Кириленко В.В. Формування комунікативної культури учителя іноземної мови за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій / В.В. Кириленко, Н.М. Кириленко / Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 48 / редкол. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2017. С. 124-127.

Автор

Кириленко В.В. , Кириленко Н.М.
Кириленко В.В. , Кириленко Н.М.
Kyrylenko V., Kyrylenko N.

Назва

Формування комунікативної культури учителя іноземної мови за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Формирование коммуникативной культуры учителя иностранного языка с помощью информационно-коммуникационных технологий.

Formation of communicative culture in the foreign language teacher by means of information and communication technologies.

Ключові слова

мовна освіта, навчальний процес з іноземної мови, впровадження ІКТ, функції спілкування, комунікація, комунікативна інтеракція, вербальна та невербальна поведінка.

языковое образование, учебный процесс по иностранному языку, внедрение ИКТ, функции общения, коммуникация, коммуникативная интеракция, вербальное и невербальное поведение.

language education, foreign language learning process, ICT, communication functions, communication, communicative interaction, verbal and nonverbal behavior.

Анотації

У статті розглядаються комунікативні аспекти особистості майбутніх учителів іноземної мови та аналіз функціональної структури вербальної взаємодії в навчальному процесі. Робиться висновок, що успіх підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах безпосередньо залежить від визначення нових цілей і змісту навчання іноземної мови на різних рівнях та від інтенсивності використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання, що, в свою чергу, сприяє розвитку індивідуальних когнітивних стилів студентів, здійсненню адекватного контролю за рівнем сформованості професійних знань і умінь. У статті також представлені класифікація функцій спілкування та завдання учителя іноземної мови для успішної комунікації іноземною мовою і повноцінного спілкування. Наголошується на тому, що нині неможливо уявити вивчення іноземної мови, як в школі, так і в вищому навчальному закладі без

використання інформаційно-комунікаційних технологій, які сприяють засвоєнню адекватних форм вербальної та невербальної поведінки в процесі вивчення іноземної мови. Адже комп'ютеризація навчального процесу спонукає до перегляду традиційних форм і методів викладання іноземної мови та виникнення нових форм проведення уроків.

Аннотация

В статье рассматриваются коммуникативные аспекты личности будущих учителей иностранного языка и анализ функциональной структуры вербального взаимодействия в учебном процессе. Делается вывод, что успех подготовки педагогических кадров в высших учебных заведениях напрямую зависит от определения новых целей и содержания обучения иностранному языку на разных уровнях и от интенсивности использования информационно-коммуникационных технологий обучения, что, в свою очередь, способствует развитию индивидуальных когнитивных стилей студентов, осуществлению адекватного контроля за уровнем сформированности профессиональных знаний и умений. В статье также представлены классификация функций общения и задачи учителя иностранного языка для успешной коммуникации на иностранном языке и полноценного общения. Отмечается, что в настоящее время невозможно представить изучение иностранного языка, как в школе, так и в высшем учебном заведении без использования информационно-коммуникационных технологий, способствующих усвоению адекватных форм вербального и невербального поведения в процессе изучения иностранного языка. Ведь компьютеризация учебного процесса требует пересмотра традиционных форм и методов преподавания иностранного языка и возникновения новых форм проведения уроков.

Ключевые слова: языковое образование, учебный процесс по иностранному языку, внедрение ИКТ, функции общения, коммуникация, коммуникативная интеракция, вербальное и невербальное поведение.

Summary

The article deals with the personal communicative aspects of future foreign language teachers and the analysis of the functional structure of verbal interaction in education process. The conclusion is made that the successful teacher training at higher education establishments depends directly on the defining of the new objectives and content of foreign language teaching at different levels, and on the intensity of employing information and communication technology in learning process, which in its turn promotes individual cognitive styles in students, facilitates adequate testing of their professional knowledge and skills. The article also contains the classification of communication functions and tasks of a foreign language teacher to achieve effective communication in a foreign language. It is accentuated that it is unimaginable to master a foreign language both at school and higher education establishment without using information and communication technology, that facilitates acquisition of the adequate patterns of verbal and non-verbal behavior in the process of learning a foreign

language. Computerization of education process leads to the transformation of the traditional forms and methods of foreign language teaching and introduction of the new forms in conducting lessons.

Постановка проблеми. Сучасний світ намагається сформувати відкрите, мультилінгвальне, міжкультурне суспільство для того, щоб її багата культурна і мовна спадщина з усіма очевидними різноманітностями на місцевому, регіональному та національному рівнях стала джерелом взаємного розуміння і збагачення. Школа покликана відігравати суттєву роль у навчанні та вивченні сучасних мов, тому питання щодо сучасної англомовної підготовки вчителя нині є центральними.

Сучасні тенденції у розвитку мовної освіти на початку XXI століття передбачають міжнародну інтеграцію в оновленні цілей і змісту навчання та вивчення іноземних мов у середніх і вищих навчальних закладах. Європеїзація мовної освіти як один з напрямків удосконалення української освітньої системи, висуває високі вимоги до тих, хто навчає, і до тих, хто навчається, оскільки має установку на підготовку фахівців нової генерації, здатних до активного життя в умовах плюрилінгвізму і полілогу культур. Цим пояснюється факт надання статусу пріоритетної галузі професійній освіті майбутнього вчителя іноземних мов.

Успіх підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах безпосередньо залежить від визначення нових цілей і змісту навчання іноземної мови на різних рівнях, використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання, сприяння розвитку індивідуальних когнітивних стилів студентів, здійснення адекватного контролю за рівнем сформованості професійних знань і умінь.

Аналіз останніх досліджень. Наукові дослідження щодо змісту і структури професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов подано в працях Н. Авшенюк, В. Базуріної, В. Баркасі, О. Голотюк, І. Задорожної та ін. Загальні проблеми професійної підготовки вчителів іноземної мови висвітлені в роботах таких польських дослідників: Ф. Груша, Г. Коморовська, Г.

Квятковська, Г. Матез, С. Вішнєвська, М. Висоцька, І. Страхановська, М. Стецата ін.

Метою статті є розгляд комунікативних аспектів особистості майбутніх учителів іноземної мови та аналіз функціональної структури вербальної взаємодії в навчальному процесі засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з інтенсифікацією навчального процесу з іноземної мови та впровадження ІКТ в навчальний процес, особливого значення набуває проблема оволодіння ефективним вербальним спілкуванням.

Феномен спілкування є центральним для ряду наук про людину, таких як психологія, психолінгвістика та методика викладання іноземних мов. Спілкування є одною з обов'язкових умов засвоєння індивідом досягнень суспільно-історичного розвитку людства [1; 3]. Варто підкреслити, що потреба у спілкуванні з іншими людьми визначається самою природою розвитку людської особистості [6].

Складний комплекс проблем, який виникає перед дослідником живої мови, що розглядається як засіб спілкування, мислення, способу пізнання, визначає актуальність психолінгвістичних досліджень, спрямованих на комунікативні аспекти мови та мовлення. Ці проблеми доцільно вивчати в рамках психолінгвістики. Адже сучасна психолінгвістика є досить розгалуженою наукою, що займається прикладними розробками в галузі вербального спілкування, теорії пізнавальних процесів, засвоєння мови в онтогенезі.

Спілкування як активний процес, що передбачає обмін думками, ідеями, інформацією тощо, відіграє важливу роль у житті людей.

Сучасні дослідники розглядають спілкування як фактор, без якого неможливе формування у людини жодної психічної функції, жодного психічного процесу, особистості в цілому.

Л. С. Виготський, зокрема, зазначав, що всі психічні функції - довільне запам'ятовування, активність увага, понятійне мислення, вольова дія – формуються у процесі спілкування [1].

Особливо інтенсивно проблеми спілкування розроблялися в галузі соціальної психології. Під спілкуванням розуміли психологічну взаємодію людей у всіх формах, включаючи інформативно-комунікативну, реактивну і навіювальну [5]. Проблема виявлення і розкриття функцій, які реалізуються у процесі спілкування, є актуальною, але водночас дискусійною. Більшість учених сходяться на думці, що спілкування слід розглядати як соціально-психологічне, психолінгвістичне явище, а усвідомлення його функцій людьми допоможе останнім ефективніше організувати різні види спільної діяльності [5]. Адже ефективно організоване спілкування впливає на неї, а вона, у свою чергу, починає впливати на спілкування. Особливо важливо глибоко орієнтуватися в цій проблемі вихователям та вчителям, викладачам вузів і студентам, бо від правильно побудованого процесу спілкування залежать розвиток особистості, розумовий прогрес, лінгвістична культура не лише тих, хто навчається, а й тих, хто навчає [2].

У сучасній психолого-педагогічній літературі можна знайти чимало різних класифікацій функцій спілкування. Найбільш відомою і загально визнаною є класифікація, розроблена Б. Ф. Ломовим, який виділяє три основні його функції, а саме: інформативно-комунікативну, регулятивно-комунікативну та афективно-комунікативну [4]. Перша пов'язана з процесами прийому і передачі інформації; друга стосується регуляції поведінки людини; третя – її емоційної сфери. При цьому треба мати на увазі, що різні функції спілкування в реальному житті не існують ізольовано, а взаємозв'язані,

В усіх класифікаціях, незалежно від тих основ, на яких вони будуються, обов'язково виділяється інформативна функція спілкування [5]. І це не випадково, бо від неї залежать усі інші. Адже слово є найсильнішим психічним подразником, а точніше, не само по собі, а та інформація, яка міститься в ньому. Якщо вона приємна, то у людини виникають позитивні емоції, і навпаки. У житті часто буває, що необачно сказане грубе слово призводить до непоправних наслідків.

Педагоги мають завжди пам'ятати, що людина почалася зі слова, коли збагнула його нічим не замінне значення як засобу спілкування з собі подібними, як можливість зберегти у ньому знання і пам'ять народу, відчула його силу.

Як справедливо зауважив З. Фрейд, “колись слова були чаклунством, слово і тепер зберегло свою давню чудодійну силу. Словами одна людина може ошчасливити іншу або кинути її у відчай, словами вчитель передає свої знання учням, словами оратор захоплює слухачів і сприяє визначенню їхніх суджень і рішень. Слова є ефективним і загальноприйнятим засобом впливу людей одного на одного” [7].

Педагогічна практика свідчить, що слово вчителя здатне піднести учня як особистість серед однокласників і в його власних очах, підбадьорити і тим самим поліпшити настрій, поведінку. Невміле ж користування ним може зробити погану поведінку девіантною, сприяти проявам агресивності тощо [6].

Особливі вимоги ставляться до рівня іншомовної підготовки вчителя. Рівень іншомовної підготовки повинен дозволяти йому моделювати навчальне іншомовне середовище, проводити уроки на мові, що вивчається. Мова вчителя повинна бути нормативною, виразною і бути зразком для наслідування учнями.

Крім того, вчитель повинен вміти адаптувати своє мовлення до рівня лінгвістичного розвитку учнів. Він повинен володіти лексикою, яка сприятиме ефективному процесу взаємодії з учнями на уроці іноземної мови.

Для успішної комунікації іноземною мовою важливо встановити відповідний темп мовлення, наближений до носіїв мови. Існуюча думка, що учні краще розуміють уповільнений темп мови, глибоко помилкова. Такий темп мови порушує ритміко-інтонаційний малюнок фрази і тому ускладнює сприйняття і осмислення адекватного розуміння висловлювання. Темп мови повинен відповідати темпераменту вчителя і бути відповідним до комунікативної ситуації. Адекватним вважається такий темп мови, який не здається дивним для носія мови. При правильно вибраному темпі мовлення вдається досягти розуміння і комунікативної інтенції. Правильний темп мовлення активізує концентрацію уваги учнів, сприяє продуктивному спілкуванню.

Завданням учителя іноземної мови є створення відповідних комунікативних ситуацій для повноцінного спілкування. На старшому етапі вивчення іноземної мови, передбачається, що учні повинні вміти здійснювати ділову комунікацію іноземною мовою. Тому слід приділяти увагу формуванню іншомовної інформаційної компетенції. Таким чином, учні навчаються знаходити необхідну інформацію, аналізувати її, вибирати головне і використовувати для розширення власного інформаційного досвіду.

Невід'ємною складовою роботи вчителя іноземної мови є розвиток мотивації в учнів до самоосвіти, яка набирає нових форм із впровадженням у навчально-виховний процес інформаційно-комунікаційних технологій, що змінює форму і структуру пізнавального спілкування. Нині людина повинна розвивати власну функціональну компетенцію, бути здатною орієнтуватися в інформаційному широкому, так і в освітньому середовищі.

Інтернет – це простір для всебічного особистісного розвитку, адже його використання відкриває можливість спілкування учнів з носіями мови, що вивчається. Це здійснюється шляхом листування електронною поштою з ровесниками з інших країн, інтернет-конференцій засобами Skype. Це сприяє усвідомленню значення вивчення іноземних мов і, не лише тільки, англійської. Крім того, інтернет-спілкування стає абсолютно новим засобом освітнього процесу.

Досвід роботи в мережі Інтернет засвідчив, що навчальні завдання на основі ресурсів Всесвітньої павутини є нині ефективним засобом формування високоосвідченої людини. Працюючи з інтернет-ресурсами, учні проводять дослідження, навчаються чітко висловлювати свої думки як усно, так і письмово, отримувати текстову інформацію, її аналізувати, розуміти інформацію, закодовану в цифровій і графічній формах і, таким чином, генерувати нові ідеї.

Завдання, отримані на основі інтернет-ресурсів та проектна діяльність сприяють комунікативній інтеракції, умінню здійснювати спільну пізнавальну діяльність. Учні, спілкуючись з носіями мови за допомогою чатів, відеоконференцій, форумів та електронної пошти, дізнаються більше про життя,

цінності та культуру країни, мову якої вивчають. Переглядаючи фільми іноземною мовою в Інтернеті, спілкуючись у Skype і в соцмережах, учні опосередковано засвоюють навички автентичної комунікативної поведінки [2].

Нині учителі мають можливість використовувати готові інтернет-ресурси, а також створювати власні. Інформаційні ресурси мережі Інтернет повинні мати чітку навчальну спрямованість.

На уроках іноземної мови доцільно використовувати метод проектів, різноманітні відеоматеріали, анімаційні діалоги, онлайн сервіси. Презентації використовують і вчителі, і учні. Учителі можуть створювати оригінальні навчальні матеріали, які мотивують учнів до вивчення іноземної мови та підвищення загальної інформаційної культури.

Використання мультимедійних презентацій сприяє поєднанню різноманітної текстової, аудіо- та відеоінформації. Це дозволяє ефективно систематизувати новий лексичний, граматичний, фонетичний матеріал і, таким чином, створити підтримку для навчання всіх видів мовленнєвої діяльності.

У результаті досягаємо мети навчання, а саме, формування вторинної мовної особистості.

Щоб створити атмосферу реального спілкування на уроці, вчитель повинен володіти навичками вербального спілкування.

Під час спілкування вчитель повинен вміло використовувати і невербальні засоби спілкування (жести, міміку), що роблять його мову емоційною і експресивною. Він повинен вміти правильно пересуватися по класу, стояти біля дошки, сидіти за робочим столом. Це пов'язано з тим, що від пози співрозмовника багато в чому залежить мовна налаштованість партнера.

Проте спілкування – це процес, який визначається двостороннім характером. Якими б вміннями спілкування не володів учитель, він не зможе домогтися мовного партнерства, якщо учні не будуть навчені базовим моделям спілкування.

Учитель керує процесом засвоєння іноземної мови як засобу міжкультурної комунікації і одночасно комунікативною поведінкою учнів.

Регулятивна функція спілкування також реалізується на уроці завдяки циркулюючій інформації між учнями та учителем. До психологічних механізмів регуляції належать такі, як переконання, навіювання, психічне зараження. Завдяки спілкуванню людина має змогу керувати не тільки своєю власною поведінкою, а й поведінкою інших і, разом з тим, відчувати регулятивні впливи з їхнього боку. Тобто відбуваються взаємна корекція і стимулювання поведінки. Для того, щоб обмінюватися діями, планувати їх, насамперед треба вміти обмінюватися ідеями, думками, висловлювати пропозиції, вислуховувати різні погляди, а потім, на основі певної інформації та вміння регулювати свою поведінку, доходити певних рішень і лише після того переходити до обміну діями. Таким чином, тут відбувається не лише зміна поведінки партнерів по спілкуванню, а й організація спільної діяльності.

Розрізняють вербальну комунікацію, коли системою знаків є мова, і невербальну, коли використовуються різні немовні засоби спілкування (жести, міміка, пантоміма, пауза, плач, сміх, покашлювання і т. д.).

Засвоєнню адекватних форм вербальної та невербальної поведінки в процесі вивчення іноземної мови, саме сприяють інформаційно-комунікаційні засоби навчання. Нині неможливо уявити вивчення іноземної мови, як в школі, так і в вищому навчальному закладі, без використання різноманітних інтернет-ресурсів.

Висновки. Освіта в Україні набуває нових рис: комп'ютеризація навчального процесу спонукає до перегляду традиційних форм і методів викладання іноземної мови, виникнення таких нових форм проведення уроків, як «метод проєктів». По-перше, ця інтегрована форма навчання ефективна для розвитку навичок дослідницької діяльності, адже методом проєктів учні розв'язують проблеми, що ґрунтуються на міжпредметних зв'язках. Це заохочує учнів працювати в колективі, оскільки зазвичай обсяг роботи, який необхідно виконати, дуже великий, що й потребує кооперації.

Отже, крім іноземної мови, вчителі повинні професійно володіти інформаційно-комунікаційними технологіями.

Список використаних джерел:

1. Выготский Л.С. История развития высших психических функций / Л.С. Выготский // Собр. соч. Т1. – М., 1983, 243 с.
2. Кириленко Н.М. Формування іншомовної комунікативної поведінки у студентів засобами ІКТ в інформаційному освітньому середовищі / Н.М. Кириленко, В.В. Кириленко. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 45 / редкол. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – 367 с.; С. 228-232.
3. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики / А.Н. Леонтьев. – М., 1965, 120 с.
4. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б.Ф. Ломов М., 1984, 321 с.; С. 242-275.
5. Парыгин Б.Д. Социальная психология как наука / Б.Д. Парыгин. Л., 1965, 277 с.
6. Татенко В.А., Титаренко Т.М. Ранняя профилактика отклоняющегося поведения учащихся / В.А.Татенко, Т.М. Титаренко. – К., 1989, 123 с.
7. Фрейд З. Введение в психоанализ. Лекции. – М., 1989. 365 с; С. 8.